ΘΩΜΑΣ Π. ΠΕΝΝΑΣ

Ι. «ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ», «ΟΜΗΡΟΙ» ΚΑΙ ΑΛΛΑ... ΜΙΑ ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΗ ΣΥΓΧΥΣΗ*

Ένα ερώτημα, που απασχολεί έντονα τα τελευταία χρόνια μέρος τής κοινωνίας των Σερρών και προήλθε από τις εκδηλώσεις για την καθιέρωση της 29ης Σεπτεμβρίου ως Ημέρας Μνήμης των Θυμάτων της Βουλγαρικής Κατοχής 1916–18 στην Ανατολική Μακεδονία (Νομοί Σερρών, Δράμας και Καβάλας) και τη μετονομασία τής οδού «Ομήρων» σε οδό «Αιχμαλώτων 1916–18», είναι:

«Πώς είναι σωστό να αποκαλούνται οι 70.000, και κατ' άλλη έγκυρη πηγή 80-85 χιλιάδες[1], άμαχοι Ανατολικομακεδόνες, που συνελήφθηκαν από τον βουλγαρικό στρατό κατοχής τής Ανατολικής Μακεδονίας, από 17.8.1916 έως 29.9.1918 (διαρκούντος του Μεγάλου –Α΄ Παγκοσμίου– Πολέμου), και οδηγήθηκαν εκτός της χώρας τους σε βουλγαρικά στρατόπεδα κυρίως, όπου υποχρεώθηκαν σε καταναγκαστική εργασία υπό απάνθρωπες συνθήκες με σκοπό την εξόντωσή τους; Ποιά είναι η σωστή λέξη που περιέχει, εκφράζει και χαρακτηρίζει το παραπάνω συνολικό γεγονός, η λέξη που αποδίδει με ακρίβεια, σαφήνεια και πληρότητα την όλη εκείνη κατάσταση και μόνο;».

Η απάντηση κατ' αρχήν φαίνεται αυτονόητη: Τη σχετική πληροφορία θα μας τη δώσουν τα Ερμηνευτικά Λεξικά και οι Εγκυκλοπαίδειες, γιατί είναι παγκοσμίως αποδεκτό ότι αποτελούν ένα αναγνωρισμένο πλήρες σύστημα γνώσεων, αναμφισβήτητων και εγκεκριμένων, για κάθε εγγράμματο άνθρωπο και η καταφυγή μας εκεί για έγκυρη πληροφόρηση είναι απαραίτητη και αποτελεί αποκόμιση γνήσιας εγκύκλιας γνώσης και παιδείας· γι' αυτό και ο τίτλος «Εγκυκλοπαίδεια» προέρχεται από το «εγκύκλιος παιδεία».

Όμως για τον συγκεκριμένο χώρο και χρόνο (Ανατολική Μακεδονία 1916 – 1919) δημιουργήθηκε κάποιο ζήτημα με την εμφάνιση αντιπαραθέσεων και αντεπιχειρημάτων για την ορθότητα της λέξης που χαρακτηρίζει επακριβώς τους παραπάνω πολύπαθους

---

* Δημοσιεύθηκε στις εφημερίδες των Σερρών: «Η ΠΡΟΟΔΟΣ» 1.9.2015 και «Φωνή του Μπέλλες», Οκτώβριος 2015, τεύχος 15, σελ. 12-14.

αμάχους και έχει αποπροσανατολίσει αδικαιολόγητα πολλούς.

Σχετικά για τον παραπάνω χωροχρόνο, έχω διαβάσει και μελετήσει μέχρι τώρα πλείστα όσα ιστορικά συγγράμματα και κάθε είδους σχετικά κείμενα, αρχεία και άλλα συναφή. Επίσης σε πρόσφατη (Ιανουάριος–Μάρτιος 2015) έρευνά μου στο Διπλωματικό και Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών (στη συνέχεια: **ΔΙΑΥΕ**) από τον όγκο των χιλιάδων εγγράφων –που, βέβαια, δεν μπόρεσα όλα να τα ερευνήσω– συνάντησα εκατοντάδες έγγραφα, που αναφέρονται στους παραπάνω πολύπαθους αμάχους. Τα έγγραφα αυτά είναι κάθε είδους και προέλευσης, όπως κρατικών υπηρεσιών, οργανισμών και φορέων ελληνικών και ξένων, δημόσιων λειτουργών και ιδιωτών.

Σε όλο αυτό γενικά το υλικό, διαπίστωσα ότι οι παραπάνω πολύπαθοι άμαχοι χαρακτηρίζονται με τις λέξεις: ***αιχμάλωτοι, όμηροι, εξόριστοι, εκτοπισμένοι, συλληφθέντες, απαχθέντες, απελαθέντες, εκπατρισθέντες, επαναπατρισθέντες, παλιννοστήσαντες, παλιννοστούντες.***

Από τις παραπάνω εννέα τελευταίες λέξεις, οι «εξόριστοι» και οι «εκτοπισμένοι» είναι λέξεις συνώνυμες μόνο μεταξύ τους και αφορούν κυρίως εκείνους που απομακρύνονται αναγκαστικά από τις εστίες τους είτε μέσα ή έξω από τα όρια της χώρας τους (εξόριστοι), είτε μέσα στα όρια της χώρας τους, αλλά εκτός των ορίων του τόπου τους (εκτοπισμένοι). Επομένως, αν χαρακτηρίζουμε τους Ανατολικομακεδόνες, που οδηγήθηκαν αναγκαστικά στη Βουλγαρία, ως «εκτοπισμένους» ή «εξορίστους» εκεί, τότε εύκολα εκλαμβάνεται ότι υπονοούμε την Ανατολική Μακεδονία τμήμα της Βουλγαρίας.

Στη συνέχεια, οι λέξεις «συλληφθέντες» και «απαχθέντες» ούτε μεταξύ τους, ούτε με όλες τις άλλες λέξεις είναι συνώνυμες. Δεν συλλαμβάνονται μόνον οι «αιχμάλωτοι» και δεν απάγονται μόνον οι «όμηροι», ούτε συλλαμβάνονται ή απάγονται μόνον οι «παλιννοστούντες» και οι «επαναπατρισθέντες». Η σύλληψη και η απαγωγή δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί κάποιος με ακρίβεια «αιχμάλωτος» ή «όμηρος».

Επίσης, οι λέξεις «απελαθέντες» και «εκπατρισθέντες» ούτε μεταξύ τους, ούτε και με τις άλλες λέξεις είναι συνώνυμες, αλλά ούτε και οι λέξεις «απέλαση» ή «εκπατρισμός» πληρούν τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί κάποιος με ακρίβεια «αιχμάλωτος» ή «όμηρος».

Οι τελευταίες από τις παραπάνω λέξεις, οι «παλιννοστήσα-

ντες» και «παλιννοστούντες» είναι μετοχές που προέρχονται από το ίδιο ρήμα και είναι συνώνυμες μόνο με τη μετοχή «επαναπατρισθέντες», και σημαίνει εκείνους που επιστρέφουν στην πατρίδα τους· όμως στην πατρίδα τους δεν επιστρέφουν μόνον οι «αιχμάλωτοι» και οι «όμηροι». Επιστρέφει ο οποιοσδήποτε έφυγε από την πατρίδα του, ακόμα και σε καιρό ειρήνης, επομένως και αυτές δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για να χαρακτηρίσουν επακριβώς κάποιον ως «αιχμάλωτο» ή «όμηρο».

Επιπλέον, οι παραπάνω οκτώ (8) τελευταίες λέξεις είναι μετοχές, δηλαδή τρικατάληκτα ρηματικά επίθετα τα οποία θέλουν υποκείμενο (ουσιαστικό) με συγκεκριμένες ιδιότητες (π.χ. συλληφθέντες εγκληματίες, άμαχοι ή παλιννοστήσαντες πρόσφυγες, αιχμάλωτοι κ.τ.λ.), το οποίο όμως συνήθως λείπει, οπότε οι προτάσεις είναι ατελείς.

Από το σύνολο των εν λόγω έντεκα (11) λέξεων, που συνάντησα, κατά την έρευνά μου στο ΔΙΑΥΕ, η λέξη *«αιχμάλωτοι»* χρησιμοποιείται κατά ποσοστό πλέον του 50%, η λέξη *«όμηροι»* περίπου κατά ποσοστό 30% και οι λοιπές λέξεις συνολικά (με μικρό προβάδισμα την *«εκτοπισμένοι»*) κατά το υπόλοιπο ποσοστό.

Στο σημείο αυτό, παρενθετικά, πρέπει να επισημάνω ότι η λέξη *«ντουρντουβάκια»* δεν απαντάται πουθενά, γιατί ντουρντουβάκια το 1916–18 δεν υπήρξαν· υπήρξαν μόνο κατά την τρίτη βουλγαρική κατοχή 1941–44. Τότε, ο βουλγαρικός στρατός κατοχής επιστράτευσε τα στρατεύσιμα Ελληνόπουλα –των κλάσεων 1941, 1942 και 1943– σε οργανωμένα στρατιωτικά Τάγματα Εργασίας, τα οποία υποχρεώθηκαν αποκλειστικά σε καταναγκαστική εργασία επί διετία περίπου. Τα Ελληνόπουλα εκείνα αποκλήθηκαν *«ντουρντουβάκια».* «Η λέξη ντουρντουβάκι αποτελεί ελληνοποιημένη παραφθορά της βουλγαρικής λέξης δов воücku (τρούντοβι βόιτσκι = τάγματα εργασίας) ή δов воüHuk (τρούντοβ βόινικ = φαντάρος εργασίας)» – βλ. Σοφία Αυγέρη «Ντουρντουβάκια: Έλληνες σε Βουλγαρικά Τάγματα Εργασίας» – 24grammata.com.

Παρόμοια και η διατύπωση του διακεκριμένου Δραμινού (από τη Χωριστή) ιστορικού Δημήτρη Πασχαλίδη, κατά την οποία η βουλγαρική λέξη «трудовák», «τρουντοβάκ», με την οποία οι Βούλγαροι αποκαλούσαν τους επίστρατους άοπλους εκείνους νέους στα τάγματα εργασίας και η οποία τότε (1942-1944) στην καθημερινή χρήση της από τους Έλληνες της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (που υπέστησαν το μέτρο εκείνο) παρεφθάρει στα ελληνικά σε «ντουρντουβάκ-ι»[2].

Σε πολλά από τα παραπάνω συγγράμματα, κείμενα, έγγραφα κ.τ.λ. για το 1916-18, οι γράφοντες χρησιμοποιούν στο ίδιο κείμενό τους, για τους ίδιους πολύπαθους αμάχους, δύο και τρεις από τις παραπάνω λέξεις –συνήθως *«αιχμάλωτοι», «όμηροι», «εκτοπισμένοι»*– χωρίς καμία αιτιολογία. Άλλη, επίσης, παραδοξότητα είναι εκείνη σύγχρονου φιλολόγου συγγραφέα, ο οποίος, ενώ ενσωματώνει σε σχετική εργασία του τέσσερα επίσημα έγγραφα από το ΔΙΑΥΕ, στα οποία αναγράφεται: *«Πίναξ εκπατρισθέντων εις Βουλγαρίαν...», «Πίναξ των αποβιωσάντων εις Βουλγαρίαν ως ομήρων...», «... καταστάσεις των εκπατρισθέντων κατοίκων της Α. Μακεδονίας... και των παλιννοστησάντων τοιούτων...» και «Τη 28η Ιουνίου 1917 εστάλημεν εις Βουλγαρίαν ως εξόριστοι»,* στην εργασία του χρησιμοποιεί μόνο τη λέξη «όμηροι», αποφεύγοντας τις άλλες, χωρίς να διευκρινίζει γιατί, ως όφειλε επιστημονικά για ένα τέτοιο γλωσσικό φαινόμενο της ειδικότητάς του. Σε άλλη εργασία του, μάλιστα, χρησιμοποιεί μόνο τη λέξη «αιχμαλωτίστηκε».

Συνεχίζοντας τις παρατηρήσεις μου, κατά την έρευνα όλων των παραπάνω πηγών, διαπίστωσα ότι στα έγγραφα (στο ΔΙΑΥΕ) των ελληνικών ανωτάτων κρατικών αρχών (όπως Υπουργείων, Πρεσβειών, Γενικού Στρατηγείου κ.τ.τ. – όλως ενδεικτικά βλ. ΔΙΑΥΕ: 1917 – 1918Α/ 21 – 5 (4), 1918Α/-5, 1918Α / 21 – 3, 1918/Γ 108 – 109 Τύπος), των εν γένει οργανισμών (όπως Ταχυδρομείων, Ερυθρού Σταυρού κ.τ.τ.) και άλλων φορέων χρησιμοποιείται κατά το μέγιστο ποσοστό η λέξη *«αιχμάλωτοι».*

Το φαινόμενο της χρήσης συλλήβδην των παραπάνω έντεκα (11) λέξεων εμφανίζεται **κυρίως** στην Ανατολική Μακεδονία από τη συνθηκολόγηση της Βουλγαρίας (29.9.1918) και μετά, όταν το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών (στη συνέχεια: ΥΠ.ΕΞ.) –εκτός άλλων σχετικών ενεργειών του– ζήτησε από τις Τοπικές Αρχές, που εγκαταστάθηκαν στην απελευθερωμένη Ανατολική Μακεδονία, να συγκεντρώσουν αμέσως και να του υποβάλουν κάθε είδους Αναφορές, Εκθέσεις, Μαρτυρίες, Ένορκες Βεβαιώσεις προερχόμενες από κάθε είδους και βαθμίδες κρατικούς λειτουργούς, εν γένει πολίτες Έλληνες ή αλλοδαπούς, Αρχιερείς, ιερείς και μοναχούς, και γενικά από οποιονδήποτε Ανατολικομακεδόνα ντόπιο ή επαναπατριζόμενο από τη Βουλγαρία, σχετικά με τις βαρβαρότητες των Βουλγάρων κατά τη διάρκεια της κατοχής τους στην Ανατολική Μακεδονία. Επίσης το ΥΠ.ΕΞ. έδωσε εντολή και καταρτίστηκαν «Κατάλογοι–Πίνακες», όσων οδηγήθηκαν στη

Βουλγαρία, όσων πέθαναν εκεί, όσων πέθαναν στην Ανατολική Μακεδονία κατά τη διάρκεια της κατοχής της, των αρπαγέντων ανηλίκων παιδιών κ.ά.

Οι Κατάλογοι–Πίνακες συντάσσονταν και από ευκαιριακούς γραμματείς και οι Καταθέσεις–Ένορκες Βεβαιώσεις δίνονταν από τα θύματα ή τους αυτόπτες μάρτυρες προφορικά, στους ίδιους γραμματείς, οι οποίοι σε πόλεις και χωριά κατέγραφαν υπό την πίεση του φόρτου εργασίας και του «επείγοντος».Οι Αναφορές και οι Εκθέσεις γράφονταν από τα θύματα ή τους αυτόπτες μάρτυρες.

Σε όλες τις περιπτώσεις γίνεται χρήση όλων των παραπάνω έντεκα (11) λέξεων για να χαρακτηρίσουν τους εν λόγω πολύπαθους αμάχους και μόνο. Στο ΔΙΑΥΕ συνάντησα εκατοντάδες όλων των ειδών τέτοια έγγραφα· υπάρχουν πολύ περισσότερα. Η γραφή και συγκέντρωση των παραπάνω εγγράφων σταμάτησε τον Μάρτιο 1919, όμως συνέχισαν λίγο αργότερα να δημοσιεύονται από θύματα τα απομνημονεύματά τους και οι ιστορικοί να δημοσιεύουν τα σχετικά συγγράμματά τους με την ίδια λανθασμένη πολυλεξία.

Είναι αξιοπερίεργο πώς αξιόλογο ποσοστό από κάθε κοινωνικού, μορφωτικού, επιστημονικού, επαγγελματικού – εργασιακού επιπέδου άτομα χρησιμοποίησαν φύρδην μίγδην ανέλεγκτα τότε, και συνεχίζουν μέχρι σήμερα, όλες –εκτός της λέξης «αιχμάλωτοι»– τις υπόλοιπες δέκα (10) παραπάνω λέξεις, που δεν είναι συνώνυμες, ταυτόσημες ή όμοιες, για να χαρακτηρίσουν το απόλυτα πλήρες και σαφές γεγονός των πολύπαθων αμάχων, όπως ακριβώς στην αρχή του παρόντος τούς περιγράφω.

Τα αίτια του εμφανέστατου αυτού γλωσσικά ερμηνευτικού λάθους, που όμως, εξ όσων γνωρίζω, δεν έχουν ερευνηθεί μέχρι σήμερα.

Συμπερασματικά, θεωρώ προφανές ότι οι παραπάνω τελευταίες εννέα (9) λέξεις χρησιμοποιούνται λανθασμένα για τον ορθό ερμηνευτικό χαρακτηρισμό των εν λόγω πολύπαθων αμάχων.

Κατόπιν αυτών, μένουν οι δύο λέξεις *«αιχμάλωτοι»* και *«όμηροι»*. Σύμφωνα με όλα τα Ερμηνευτικά και Ετυμολογικά Λεξικά και τις Εγκυκλοπαίδειες, τουλάχιστον του δυτικού κόσμου (Ελλάδα, Ευρώπη, Αμερική), ***«αιχμάλωτος»*** είναι ουσιαστικό με πολλά συνώνυμα (που δεν είναι οι παραπάνω δέκα λέξεις), προέρχεται από τις λέξεις «αιχμή» (με την απειλή αιχμής ξίφους ή δόρατος) και «αλωτός» (αλίσκομαι = συλλαμβάνομαι) και ονομάζεται κάθε άνθρωπος γενικά (και ειδικότερα ο σε καιρό πολέμου στρατιώτης, άμαχος ή πράκτορας του αντιπάλου), ο οποίος χάνει την ελευθε-

ρία του (συλλαμβάνεται και κρατείται) δια των όπλων σε εμπόλεμη κατάσταση ή με άλλη βία· και ***«όμηρος»*** είναι ουσιαστικό χωρίς συνώνυμα, το οποίο κατά την αρχαιότητα (Ηρόδοτος, Ησύχιος) σήμαινε «αυτός που εξαναγκάζεται να ακολουθεί, αυτός που εγγυάται», και τώρα χαρακτηρίζει το άτομο (συνήθως σημαντικό) ή μικρό αριθμό ατόμων, που απάγονται και κρατούνται εκβιαστικά ή δίνονται ως εγγύηση με σκοπό να πραγματοποιηθούν οι όροι απαίτησης, συμφωνίας ή υπόσχεσης και η απελευθέρωση των οποίων εξαρτάται από την τήρηση ή την ικανοποίηση των συγκεκριμένων απαιτήσεων (π.χ. καταβολή λύτρων, ανταλλαγή με αιχμαλώτους του αντιπάλου). Είναι, επομένως, ειδική κατηγορία αιχμαλώτου. Συνεπώς οι εν λόγω πολύπαθοι άμαχοι, όπως τους περιγράφω στην αρχή, δεν έχουν καμία ομοιότητα, ούτε μπορούν να ταυτιστούν με τους «ομήρους» των Λεξικών και Εγκυκλοπαιδειών, αλλά αποδίδονται / χαρακτηρίζονται ακριβώς και μόνο από τη λέξη «αιχμάλωτοι».

Αν οι Βούλγαροι είχαν πάρει τους 70.000 και πλέον Ανατολικομακεδόνες ως ομήρους (κάτι τέτοιο από καμία πρωτογενή έγκυρη πηγή εξάγεται και επιπλέον μέχρι σήμερα δεν υπάρχει παρόμοιο ιστορικό προηγούμενο), γιατί σε λίγους μήνες τους αφάνισαν; (πλέον του ότι αν δεν συνθηκολογούσε η Βουλγαρία δεν θα είχαν επιζήσει ούτε οι 12.000 από αυτούς)... και γιατί αυτούς που επέζησαν, τους 12.000, δεν τους διαπραγματεύτηκαν κατά τη συνθηκολόγηση, όπως γίνεται με τους ομήρους; (Σχετικά με τους παραπάνω αριθμούς 70.000 και 12.000 βλ. Δημοσθένους Στεφανίδου, Καθηγητού Α.Π.Θ. «Έλληνες και Βούλγαροι», Θεσσαλονίκη 1945 – σελ. 105).

Όμως και αυτές οι διεθνώς αποδεκτές και έγκυρες ερμηνείες Λεξικών και Εγκυκλοπαιδειών, όπως και τα παραπάνω ρητορικά ερωτήματά μου ή εξ αντιδιαστολής επιχειρήματα (argumenta a contrario), δεν με έκαναν να κλείσω το ζήτημα υπέρ της αποκλειστικής ορθότητας της λέξης *«αιχμάλωτοι»* για τους εν λόγω πολύπαθους αμάχους.

Έκρινα, λοιπόν, ότι έπρεπε να καταφύγω σε μία έσχατη πηγή, μήπως από εκεί αντλούσαν και αντλούν κάποιο αδιάσειστο επιχείρημα, που δεν γνώριζα, όσοι χρησιμοποιούν τις παραπάνω λέξεις (πλην εκείνης των *«αιχμαλώτων»)* και ιδιαίτερα όσοι είναι φανατικά υπέρμαχοι της λέξης *«όμηροι».*

Προσέφυγα, έτσι, κατ'αρχήν στη Σύμβαση της Χάγης του 1907 και στις διατάξεις της περί του κατά Ξηράν Πολέμου, την οποία

έχουν υπογράψει 40 κράτη μεταξύ των οποίων η Ελλάδα και η Βουλγαρία και η οποία Σύμβαση ίσχυε μέχρι την αντίστοιχη Σύμβαση της Γενεύης του 1929, δηλαδή ίσχυε κατά τα έτη 1916 – 1919.

Στη Διεθνή εκείνη Σύμβαση της Χάγης (στο αγγλικό κείμενό της), εκτός από τη λέξη Prisoners of War (αιχμάλωτοι πολέμου), οι άλλες παραπάνω δέκα (10) λέξεις δεν συναντώνται πουθενά [π.χ. Hostage (όμηρος), Displaced – Dislodged (εκτοπισμένος) κ.τ.λ.]. Οι διατάξεις για τους Prisoners of War αφορούν κάθε είδους στρατιώτη – μαχητή και έχουν πολλές λεπτομέρειες. Οι διατάξεις για τους αμάχους, λιγότερες, ρυθμίζουν περιπτώσεις συμπεριφοράς των κατοχικών στρατευμάτων στη χώρα των αμάχων (όπως καταστροφή περιουσίας, υποχρεωτική εργασία κ.ά.). Όμως οι συντάκτες του κειμένου της Σύμβασης εκείνης δεν προέβλεψαν την περίπτωση ομαδικών συλλήψεων αμάχων, εκπατρισμού τους και εγκλεισμού τους σε στρατόπεδα κ.τ.λ., οπότε δεν συναντάται η λέξη «αιχμάλωτοι» και για τους αμάχους.

Το φαινόμενο της παράλειψης νομοθετικής ρύθμισης μιας κατάστασης δεν είναι σπάνιο και όταν διαπιστωθεί αποκαλείται «κενό νόμου ή δικαίου». Κάθε τέτοιο κενό, μέχρι να ρυθμιστεί με άλλο νομοθέτημα, καλύπτεται με την εφαρμογή τής Διασταλτικής Ερμηνείας και βάση τής Αρχής τής Αναλογίας. Δηλαδή, αφού τους στρατιώτες, που συλλαμβάνουμε και εγκλείουμε σε στρατόπεδα, τους αποκαλούμε αιχμαλώτους πολέμου, έτσι –κατ' αναλογίαν– θα αποκαλούμε και τους αμάχους που συλλαμβάνουμε και εγκλείουμε σε στρατόπεδα· μπορεί να προσθέτουμε διευκρινιστικά και το «αμάχους ή πολιτικούς» αιχμαλώτους. Τόσο λογικό, τόσο απλό.

Είναι προφανές, ότι με την παραπάνω συλλογιστική –που έγινε διεθνής πρακτική– σε όλα τα κάθε είδους σχετικά έγγραφα, που ερεύνησα στο ΔΙΑΥΕ, και που προέρχονται από υπηρεσίες άλλων κρατών, ξένους και διεθνείς οργανισμούς και κάθε είδους ξένους φορείς [όπως Πρεσβείες, Ερυθρός Σταυρός (Διεθνής και των κατ'ιδίαν κρατών), Ελβετικά Ταχυδρομεία, Διεθνές Γραφείο για την Ειρήνη (στη Βέρνη της Ελβετίας), Πρακτορείο των Βαλκανίων και της Ανατολής (στο Παρίσι) κ.ά. – βλ. ΔΙΑΥΕ αντίστοιχα: 1918 A/AAK2 – 1918A/21,3 – 1917, 1918, A/21,5 (– 4)] χρησιμοποιείται για τους πολύπαθους αμάχους μόνο η λέξη Prisonniers de guerre (αιχμάλωτοι πολέμου) ή μόνο Prisonniers. Πουθενά δεν συνάντησα τις λέξεις Otage (όμηρος) ή Displacere (εκτοπισμένος) ή άλλη από τις υπόλοιπες. Μόνο σε κείμενο Διεθνούς Επιτροπής

(εκτός ΔΙΑΥΕ) συνάντησα τη λάθος λέξη «Déportation» (εξορία)· για το λάθος αυτό έχω την άποψή μου, αλλά δεν είναι του παρόντος. Σημειώνω ότι τότε, όλα τα κείμενα από την Ελλάδα προς το εξωτερικό και το αντίθετο γράφονταν στη γαλλική γλώσσα.

Η παραπάνω διεθνής πρακτική εφαρμόσθηκε και σε ένα μάλλον άγνωστο ιστορικό γεγονός, αλλά ιδιαίτερα σημαντικό και για το ζήτημα που μας απασχολεί εδώ.

Στη Θεσσαλονίκη, την 29η Σεπτεμβρίου 1918, ο τότε πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος, μετά την αποχώρησή του από το Στρατηγείο του Αρχιστρατήγου των Συμμαχικών Δυνάμεων στο Μακεδονικό Μέτωπο Φρανσέ Ντ' Εσπερέ –όπου μόλις είχαν συζητηθεί οι όροι της Συνθηκολόγησης της Βουλγαρίας με τους τρεις αντιπροσώπους της (τον υπουργό Οικονομικών Λιατσέφ, τον στρατηγό Λούκωφ και τον πρώην πρέσβη στο Βουκουρέστι Ράδεφ)– έστειλε στην Αθήνα στον Υπουργό του επί των Εξωτερικών το ακόλουθο τηλεγράφημα: ***«Πάντες όροι Αρχιστρατήγου εγένοντο δεκτοί υπό εχθρού, συμπεριλαμβανομένων και των υπ' εμού προβληθέντων και αφορώντων <u>τους πολιτικούς αιχμαλώτους</u>*** (η υπογράμμιση δική μου) ***και το καταληφθέν εν Ανατολική Μακεδονία πολεμικόν υλικόν... Βενιζέλος»*** (ΔΙΑΥΕ: 1918 Α/12 – 4). Καταδεικνύεται λοιπόν, και από αυτό το γεγονός, ότι η λέξη *«αιχμάλωτοι»* και για τους αμάχους, όχι μόνο χρησιμοποιείτο μεταξύ Βενιζέλου και των Υπουργών του, αλλά και σε διεθνές επίπεδο, όπως μεταξύ του πρωθυπουργού Βενιζέλου, του Γάλλου Αρχιστρατήγου και των τριών Βουλγάρων υψηλών αντιπροσώπων.

Παρ' όλα αυτά, στα χρόνια που ακολούθησαν πολλοί συγγραφείς συνέχισαν να χρησιμοποιούν τις λανθασμένες λέξεις, παίρνοντάς τις κάποιοι αβασάνιστα από προηγούμενους. Είναι το φαινόμενο της μετακύλισης του λάθους.

Στη συνέχεια, ήρθε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος με τα «σημεία και τέρατά» του, μετά το τέλος τού οποίου οι «Μεγάλες Δυνάμεις» είδαν, επιτέλους, το κενό που υπήρχε στις μέχρι τότε Διεθνείς Συμβάσεις περί του Δικαίου τού Πολέμου, οπότε κατάρτισαν τέσσερεις νέες Συμβάσεις, οι οποίες υπογράφηκαν –και από την Ελλάδα– στη Γενεύη τη 12η Αυγούστου 1949 και με τις οποίες αντιμετωπίστηκαν ικανοποιητικά –εκτός άλλων– και τα «Περί μεταχειρίσεως των Αιχμαλώτων Πολέμου» (Σύμβασης ΙΙΙ), όπως και τα «Περί προστασίας του Αμάχου Πληθυσμού εν καιρώ πολέμου» (Σύμβασης IV).

Στο άρθρο 4 της Σύμβασης IV «Περί προστασίας του Αμάχου

Πληθυσμού», αναφέρονται ως «προστατευόμενα πρόσωπα» δύο κατηγορίες: *α) Οι αλλοδαποί, οι οποίοι βρίσκονται κατά την έναρξη του πολέμου στο έδαφος ενός των εμπόλεμων* και *β) ο άμαχος πληθυσμός που βρίσκεται στο κατεχόμενο έδαφος (στην κατεχόμενη χώρα). Άτομα και των δύο κατηγοριών, δύνανται να περιοριστούν σε στρατόπεδο και γι' αυτούς υπάρχουν λεπτομερείς κανονισμοί στις διατάξεις τής Σύμβασης ΙΙΙ «Περί Αιχμαλώτων Πολέμου»* (βλ. **και** Νικολάου Β. Λώλη «Αι Συμβάσεις της Γενεύης του έτους 1949», Αθήνα 1967 –σελ. 155 επ.– Έπαινος Ακαδημίας Αθηνών).

Είναι πασίδηλο, λοιπόν, ότι και «Άμαχοι», όταν συλληφθούν από τον εχθρό και εγκλειστούν σε στρατόπεδα, χαρακτηρίζονται ως Αιχμάλωτοι Πολέμου (σύμφωνα και με τις διατάξεις των παραπάνω Συμβάσεων, που αποτελούν το ισχύον Δίκαιο του Πολέμου και είναι εναρμονισμένες με την ταυτόσημη ερμηνεία όλων των Λεξικών και των Εγκυκλοπαιδειών). Σημειώνω ότι στις παραπάνω δύο Συμβάσεις (ΙΙΙ & IV) –στο αγγλικό κείμενο– ούτε τη λέξη *«όμηρος»* συνάντησα, ούτε τις υπόλοιπες εννέα (9).

Όμως, και πάλι πολλοί συγγραφείς συνεχίζουν να χρησιμοποιούν τις λανθασμένες λέξεις και η γλώσσα μας υφίσταται μία ακόμα σύγχυση.

Κλείνοντας τη σύντομη αυτή έρευνά μου στο αρχικό ερώτημα, υπενθυμίζω ότι και η Ορθόδοξη Εκκλησία μας στις, κατά τη Θεία Λειτουργία, «δεήσεις» –τις αποκαλούμενες «Ειρηνικά» (όπως μετά το «Χριστός Ανέστη»)– γίνεται αναφορά και «Υπέρ αιχμαλώτων»· πουθενά «ομήρων». Υποθέτω ότι η Εκκλησία αναφέρεται σε όλους τους αιχμαλώτους και δεν κάνει διάκριση, αφήνοντας απ'έξω τους πολύπαθους αμάχους.

---

[1] «Εισαγωγή» παρόντος Τόμου, σελ. 15: Έκθεση Τζοβαρόπουλου.

[2] Η διατύπωση αυτή του κ. Δημήτρη Πασχαλίδη αποτελεί μέρος της εισήγησής του στην ΣΤ΄ Επιστημονική Συνάντηση με θέμα «Η Δράμα της Νεότερης και Σύγχρονης Ελλάδας», η οποία πραγματοποιήθηκε στη Δράμα 8-10 Νοεμβρίου 2013 και τα Πρακτικά της οποίας είναι «υπό έκδοση» μέχρι την εκτύπωση του παρόντος. Την παραπάνω διατύπωση, ο κ. Πασχαλίδης, μου την απέστειλε «χάριν φιλίας», κατόπιν αιτήματός μου, προκειμένου να την περιλάβω στην παρούσα εργασία μου. Τον ευχαριστώ και από εδώ.